

פסול שינוי השם בקרבנות לשיטת הרמב"ם

אברהם גארדימער

כתב הרמב"ם (הל' מעשה הקרבנות ד:יא): וצריך שתהיה מחשבתו בשעת שחיטת העולה לשם ששה דברים. לשם הזבח, ולשם הזובח, ושהזבח לשם ברוך הוא, ושיקטירו לאשים, ושהקטרתו לריח בלבד, ושריך זה נחת רוח לפני הקב"ה. ואם שחט סתם כשר כמו שביארנו. והשוחט חטאת ואשם צריך שתהיה מחשבתו לשם אותו החטא שבאו עליו.

הקשה מרן הגרי"ז הלוי זצ"ל אמאי נקט הרמב"ם גבי כל הני ששה דברים שאם שחט סתם, הקרבן כשר, דמשמע דכל הו' דברים מעכבין; מיהו בהל' פסולי המוקדשין (יג:א) כתב הרמב"ם שרק שינוי השם ושינוי בעלים פוסלין, ולא הזכיר את שאר ששה הדברים. (הביא הגרי"ז את קושיא זו בשם הלח"מ והמל"מ (על הל' מעה"ק שם), שהלכו בדרכים אחרות בענין.)

והעלה מרן הגרי"ז, וז"ל: באמת תרי דיני יש בדין לשמה של קרבנות, חדא עיקר הדין שצריכים שיהיו נקרבים לשמן בעשייתן, ושנית דמחשבת שלא לשמן היא דבר הפוסל, וזהו דין מחודש בקדשים... ובע"כ דיסוד דין זה דזבחים בסתם לשמן עומדים הוא חלות דין בגוף הקרבן דהוא קרב ממילא לשמו ולא מהניא ע"ז גם מחשבתו שחשב בהדיא להיפוך. ע"כ. המשיך הגרי"ז לבאר שששה הדברים, שהם מעצם חלות הקרבן, הוו לעיכובא ולעולם חלין בע"כ מדין סתמא לשמה (וא"א שלא יחולו אפי' אם יפרש שלא יחולו), ובהכי מיירי הרמב"ם בהל' מעשה הקרבנות שם. מיהו, שינוי השם ושינוי בעלים הוו מחשבות הפוסלות, ע"פ חידוש התורה, ובהכי מיירי הרמב"ם בהל' פסוהמ"ק שם, דאע"ג דלא אהנו מחשבות שינוי השם ושינו בעלים למנוע את עצם חלות הקרבת הקרבן לשמה, שהרי כל הששה דברים חלים בע"כ בתורת סתמא לשמה ופסול של שינוי השם ושינוי בעלים "יסוד דינו הוא פסול נוסף של מחשבה, ולא משום חסרון לשמה שבהקרבן", שפיר אהנו שינוי השם ושינוי בעלים לפסול את הקרבן בתורת מחשבות פוסלות שחידשה תורה כדין נפרד. וה"ט דלא נקט הרמב"ם בהל' פסוהמ"ק דד' הדברים האחרים (שחיטה שלא לשם הקטרה לאשים, ושלא לשם הקטרה לריח בלבד וכו') פוסלין, משום דהוו כל הששה דברים מעיקר דין לשמה בהקרבת הקרבן וחליו בו בע"כ מדינא סתמא לשמה ולא שייכים לב' המחשבות הפוסלות שחידשה תורה.

הביא הגרי"ז ב' ראיות שאפי' אם חשב בשעת בהקרבה מחשבה שלא לשמה בנוגע לששה הדברים, אינה מונעת את חלות הקרבה לשם הששה דברים בע"כ וחל דין לשמה בהקרבת הקרבן, "דחזינן דלשם חולין כשר אף שחשב בהדיא שלא לשמן, ובע"כ דגם בחשב להדיא להיפוך ג"כ חייל בהו דינא דסתמן לשמן קיימי, ונעשין מעצמן לשמן, וכ"ה מבואר להדיא מהא דאיתא בפסחים דף ס' דמדמי הגמ' פסח ששחטו שלא לשמו לשחטו לשמו ושלא לשמו משום זה דסתמא לשמו קאי, הרי להדיא דדין זה דסתמא לשמו קאי איתי' גם בחשב בפירוש שלא לשמו."

ואיכא לאקשו"י טובא. חדא, דהגמ' בזבחים (ג. ושם) משמעא דאמרינן סתמא לשמן קאי רק היכא דליכא מילתא דמכחשא, כדאיתא התם: "גט דל עובדת כוכבים מיניה הוה ליה סתמא וסתמא פסול קדשים דל חולין מיניה הוה ליה סתמא וסתמא כשירים". הנה הקדשים כשרים מתורת סתמן לשמן רק משום דאין החולין מכחישינן את הדין של לשמה, דס"ד "דלאו מינה לא מחריב", ולא משום דאמרינן דינא דסתמא לשמן קאי היכא דאיתכחש להדיא. והכי מוכחא נמי במסקנת הסוגיא (שם): דשחטה לשם חולין כשרה משום דאמר רבי אלעזר קדשים מחללין קדשים ואין חולין מחללין קדשים; הא אי לאו האי דינא, אם שחטה לשם חולין הי' פסול (לר' אליעזר התם) ולא הוה מהני דין דסתמא לשמן קאי.

וכך משמעם דברי הרמב"ם עצמם, שהרי כתב (הל' מעשה הקרבנות ד:י): ואם שחט ועבד שאר עבודות **סתם ולא חשב כלל** בעולה ובשלמים הרי הן כשרים ועלו לבעלים. עכ"ל. הרי לפי הפשטות ס"ל להרמב"ם דאמרינן סתמא לשמן קאי רק היכא דעביד בלי מחשבה, ולא כשחשב דווקא שלא לשמן.

ועוד, בסוגיא בפסחים (ס:) שהביא הגרי"ז לראי', הנה אמר רבא: פסח ששחטו בשאר ימות השנה לשמו ושלא לשמו כשר דהא סתמו לשמו קאי ואפילו הכי כי שחיט ליה שלא לשמו כשר אלמא אתי שלא לשמו ומפיק ליה מידי (סתמא) לשמו כי שחיט נמי לשמו ושלא לשמו ומפיק ליה מידי לשמו. עכ"ל. והא כיון דביאר הגרי"ז דסתמא לשמה בקרבנות היינו דין בעיקר חלות הקרבן ופסולא דשינוי השם (דמיירי ב' רבא הכא) היינו פסול חדש של מחשבה הפוסלת ואינו דין של אי-חלות הקרבן לשמו או פסול בחלות הלשמו, קשה לשון "אתי שלא לשמו ומפיק ליה מידי (סתמא) לשמו כי שחיט נמי לשמו ושלא לשמו אתי שלא לשמו ומפיק ליה מידי לשמו", שהרי לאור ביאור הגרי"ז הלשמו והלא לשמו הם ב' דברים משונים ונפרדים לגמרי, שכבר חל בקרבן דינא דלשמו וא"א להסירו לעולם ושחיטה שלא לשמו פוסלת בתורת דין חדש ואינה פוגעת בחלות הלשמו, וע"כ קשה לומר שהלא לשמו מפיק מידי הלשמו, שהרי לפי ביאור הגרי"ז, הלשמו חל בהחלט ובמילואו לעולם והלא לשמו פוסל מטעם אחר לגמרי ואינו עוקר את חלות הלשמו או מהפכו כלל, שלא כדברי הגמ'. להגרי"ז, אין השלא לשמו מוציא מידי הלשמו, בניגוד לדברי רבא.

אולם נ' לבאר את שיטת הרמב"ם בדרך אחרת. הנה כתב בהל' מעה"ק שם: (הל' י) כל הזבחים צריך העובד שתהיה מחשבתו לשם הזבח ולשם בעליו בשעת זביחה ובשעת קבלת הדם ובשעת הולכת הדם ובשעת זריקתו על המזבח. שנ' ובשר זבח תודת שלמיו, שתהיה זביחה עם שאר העבודות הארבע לשם שלמיו. וכן שאר הקרבנות. ואם שחט ועבד שאר עבודות סתם ולא חשב כלל בעולה ובשלמים הרי הן כשרים ועלו לבעלים. (הל' יא) וצריך שתהיה מחשבתו בשעת **שחיטת העולה** לשם ששה דברים. לשם הזבח, ולשם הזובח, ושהזבח לשם ברוך הוא, ושיקטירו לאשים, ושהקטרתו לריח בלבד, ושריח זה נחת רוח לפני הקב"ה. ואם שחט סתם כשר כמו שביארנו. והשוחרט חטאת ואשם צריך שתהיה מחשבתו לשם אותו החטא שבאו עליו. עכ"ל.

הרי הל' י איירי בכל ד' עבודות ובכל קרבנות, ולפי הרמב"ם אתיא מקרא דובשר זבח תודת שלמיו. (עי' ברדב"ז ובמהר"י קורקוס שם.) מיהו, הל' יא איירי בקרבן עולב גרידא ובשחיטה גרידתא ואתיא מקרא דעולה ריח ניחוח לד', כדאיתא בפ' ב"ש (מו:). יוצא שהדינים בהל' י ובהל' יא שונים ונפרדים, שהל' יא הוא דין מיוחד בשחיטת העולה, דהיינו שיש חסרון או פסול במעשה שחיטת העולה אם לא כיון לששה הדברים. מיהו, הל' י הוא דין בכל ד' עבודות של כל הקרבנות, ואתיא מקרא אחרינא והוא סוגיא אחריתי (ברייתא זבחים - וסוגיא דששה דברים היא בפ' ב"ש (מו:)), ולכן נ' שהיא ענין אחר לשי' הרמב"ם.

וכן מדויק ג"כ ממה שכתב הרמב"ם בהל' י, "הרי הן כשרים **ועלו לבעלים**", ובהל' יא כתב רק "כשר" והשמיט את ענין של עליו לבעלים. והיינו משום דהל' יא איירי בחסרון או פסול במעשה שחיטת העולה אם לא כיון לששה הדברים, שאם שחט את העולה בלי מחשבת ששה הדברים, השחיטה פסולה והקרבן ממילא פסול, וא"א לומר שכשר אלא שלא עלה לבעלים. אולם הל' י איירי בענין אחר, כדיתבאר בס"ד.

עי' בהל' פסוהמ"ק (טו:ג): אסור לחשב בקדשים מחשבה שאינה נכונה כמו שיתבאר. לפיכך זבח ששחטו שלא לשמו או מנחה שקמצה שלא לשמה בין בזדון בין בשגגה חייב להשלים שאר עבודות לשמן. אפילו שחט וקבל והולך במחשבת שינוי השם חייב לזרוק במחשבה נכונה. ע"כ. ועי' להלן שם (יח-א-ב): כל המחשב מחשבה שאינה נכונה בקדשים הרי זה עובר בלא תעשה שהרי הוא אומר לא יחשב. מפי השמועה למדו שבכלל דין זה שלא יפסיד הקדשים במחשבה. **שהרי זה דומה למטיל מום בקדשים.** ואע"פ כן אינו לוקה שאין המחשבה מעשה. עכ"ל.

ונ"ל דס"ל להרמב"ם דשינוי השם ושינוי בעלים בכל ד' עבודות של קדשים אינו פסול **בעשיית** ד' העבודות אלא הריהו פסול **בקדשים גופייהו**, וזה דמיון של המטיל מום בקדשים, שהוא פסול בגוף הקרבן עצמו. ובהכי שאני האי דינא, דמיירי ב' הרמב"ם בהל' י של פרק ד מהל' מעה"ק, מדין פסול של אי-קיום ששה הדברים (הל' יא שם), שששה הדברים הם דין מיוחד **במעשה** שחיטת העולה ולא חלות פסול בקרבן גופו.

וכן מדויק בלש' הרמב"ם. הרי כתב בהל' פסוהמ"ק (טו:א) בענין שינוי השם בד' העבודות של כל קרבנות, וז"ל: במה דברים אמורים **בשעקר שם הזבח** בזדון; ע"כ. הגם שהגמ' (פסחים עב. ומנחות מט.) השתמשה בלש' עקירה, לא פירטה ששם הקרבן נעקר ממש ע"י שינוי השם; אולם כתב הרמב"ם ששם הקרבן נעקר, והיינו משום דס"ל דשינוי השם הוי דין ופסול בקרבן גופו ולא רק פסול במעשה הקרבנות.

בהכי שפיר אתו דברי הרמב"ם בהל' פסוהמ"ק (יג:א, טו:א), שביאר את דין שינוי השם ושינוי בעלים בד' העבודות של כל קרבנות והשמיט שם את ששה הדברים, והיינו משום דמיירי הרמב"ם בפסול בקדשים גופייהו ולא בפסול במעשה שחיטת העולה. מה"ט הביא הרמב"ם שם (בפ' יג) את דין שינוי השם ושינוי בעלים (בכל ד' העבודות של כל קרבנות) אצל דיני פיגול ומחשבת הזמן, דכולהו הוו פסול בקרבן גופי'. בזה מיושבת קושיית הלח"מ, המל"מ והגרי"ז.

ובהכי מתרצתא קושיא אחרינא, שהרי תחילה כתב הרמב"ם בהל' פסוהמ"ק (יג:א): שלש מחשבות הן **שפוסלין** את הקרבנות ואלו הן. מחשבת שינוי השם... , ואח"כ כתב (טו:א): כל הזבחים שנשחטו במחשבת שינוי השם בין בקרבנות יחיד בין בקרבנות צבור **כשרים** אלא שלא עלו לבעלים לשם חובה חוץ מן החטאת והפסח; ע"כ. הרי כתב הרמב"ם שמחשבות אלו פוסלות ואז כתב שהקרבנות כשרים. ולא קושיא מידי, שהרי אע"פ שכשרים הקרבנות להקרבה, שינוי השם מהווה פסולא בקדשים גופייהו לענין שאין עולין לבעלים. (עי' בפיה"מ לריש מס' זבחים, שהשתמש הרמב"ם בלש' פסול בביאורו את ענין של אינו עולה לבעלים, והיינו כדברינו.) ס"ל להרמב"ם שדין אינו עולה לבעלים אינו דין חדש של חסרון ביציאת הבעלים את ידי חובתן בקרבן, אלא הריהו **מפאת פסול בקרבן גופו** המעכב את יציאת הבעלים ידי חובתן.

יוצא ששי' הרמב"ם היא שמחשבת הקרבה לשמה **משלים את שם הקרבן גופו** וחל בקרבן עצמו, שהרי כשביטל את דין הקרבה לשמה והקריב במחשבת שינוי השם, אז "עקר שם הזבח" (הל' פסוהמ"ק טו: א) וחל שינוי השם בקרבן וממילא לא עלה לבעלים; ולהכי מאידך גיסא כשהקריב לשמה, חל בקרבן השלמת שם הזבח.

בזה מובן למה כלל הרמב"ם את שינוי בעלים כחלק ממש משינוי השם (הל' פסוהמ"ק יג:א וטו:א) וכתב (הל' מעה"ק ד:י) שצריך לחשב לשם הזבח **ולשם בעליו** בכל ד' העבודות של כל קרבנות, ושהקרבה שלא לשם הזבח **ולשם בעליו** פוסלת בכל ד' העבודות של כל קרבנות בתורת שינוי השם (הל' פסוהמ"ק שם, שלא כפשטות דברי הגמ' – פסחים סא. וזבחים ד.י.), שהרי סובר הרמב"ם **ששם בעליו הוא חלק של שם הקרבן**, שחל בו שם עולה של ראובן או שם שלמים של שמעון וכדו' ע"י הקרבנות לשמו בכל ד' העבודות. לכן, קרבן שנקרב בשינוי השם-שינוי בעלים אינו עולה לבעלים משום **שחסר בקרבן השלמת שם עולה של ראובן או שלמים של שמעון**, ואדרבה נעקרה השלמת שם זה ובע"כ אין הקרבן עולה לבעלים.